

***Estroncar el soroll*, de Jean Serra: una invitació als silencis eloqüents**

per Isidor Marí

I

Quan el bon amic Jean Serra em va proposar de presentar-vos aquest llibre seu, *Estroncar el soroll*, jo no sabia —i ell certament encara menys— que un seguit de coincidències s'anirien associant a la idea que dóna títol al llibre i que la meua presentació acabaria essent, com veureu, una proposta de lectura de l'obra poètica de Jean Serra a partir de la reflexió sobre les relacions entre soroll, silenci i poesia.

Després comprovarem que soroll, silenci i poesia són, en efecte, tres realitats constants al llarg de l'obra de Jean Serra, aplegada al llibre que presentam. L'autor deu ser-ne conscient, des del moment que hi ha posat aquest títol, *Estroncar el soroll*, basant-se en un poema de Pasternak. Els mots introductoris que el mateix Jean Serra ha posat al llibre, anomenant-los *Poètica*, s'hi refereixen també d'alguna manera en diversos punts.

El soroll és aquí clarament una imatge de qualsevol invasió perturbadora, que impedeix percebre els ressons llunyans que expressen el nostre segle, uns ressons que el poeta s'entreté a collir per a tothom... *Estroncar el soroll* m'ha suggerit —com segurament a tots vosaltres— l'esforç per aturar el fluir d'un líquid vital que s'escola perillosament, com una ferida sagnant, com una inundació... Jo m'ho he imaginat, sobretot, com una feina persistent per obturar les vies d'aigua que poden enfonsar-nos en les nostres navegacions poètiques i humanes en general. En qualsevol cas, en tot això encara no hi ha res de casual.

Sí que va ser una coincidència, en canvi, que dies abans de rebre jo aquest encàrrec haguéssim estat parlant, en una de les nostres converses periòdiques amb amics escriptors i artistes, de la quantitat d'evasions sorolloses que en la (in)civilització actual assalten el silenci interior de cadascú, que és un àmbit absolutament indispensable per al desplegament de qualsevol experiència artística, sigui creativa o receptiva. En aquella conversa no havíem pensat en la idea d'estrancar les vies d'aigua sorollosa que s'infilten en el nostre vaixell interior, però havíem arribat a elaborar una espècie de proverbi paradoxal, a la manera de Tagore, per expressar que és molt més fàcil allunyar-se de l'art que mantenir-s'hi en contacte.

Igual com passa amb la claror del dia, les distraccions que ens impedeixen d'aprofundir en la

vivència artística s'imposen espontàniament a nosaltres com a realitat més immediata que cap altra i es fan difícilment evitables; i en canvi, sols és entrant en la fosca d'una nit de silenci cultivada i recòndita com podem veure brillar, de forma sovent imprevisible, la bellesa d'unes —diguem-ne— estrelles que ens ocultava l'enganyadora claror diürna.

Pocs dies després encara augmentaven les coincidències. Llegint el diari, em trobava amb unes declaracions de George Steiner, un dels crítics literaris més interessants que conec, en les quals es referia a uns temes que em varen parèixer ben similars.

Els canvis accelerats i vertiginosos que vivim actualment, deia Steiner, ens amenacen amb el final de la cultura i el llibre tal com els entenem. I això perquè amb la cultura de masses es restringeixen més i més el temps i l'espai personals, la intimitat resulta erosionada, se suprimeix sistemàticament el silenci, s'abandona la memòria... tot allò que servia de marc a la lectura i al llibre mateix es troba en vies d'extinció. La modernitat, en destruir metòdicament el silenci, ha alterat la relació històrica entre temps, lectura i recolliment. Aquest sembla que és un dels diagnòstics centrals —i no gaire optimista— del darrer llibre d'Steiner, titulat *No passion spont* —que podríem traduir per *No hi ha passió que passi*.

Mentre esperam l'ocasió de llegir-lo, m'ha semblat que podríem recórrer a un dels seus estudis anteriors, dedicat també al llenguatge i al silenci en la literatura. Ens il·lustrarà en la nostra lectura particular de l'obra de Jean Serra, ens ajudarà a entendre molts dels sentits i de les formes d'*Estroncar el soroll*.

II

Amb aquest bagatge us convid a emprendre la lectura dels poemes de Jean Serra, partint de la idea que cadascú llegeix (o rellegeix) un llibre des de les seues pròpies circumstàncies personals, des del seu propi moment interior, i especialment si es tracta de versos. Ens ho recorda el mateix Jean Serra al final de la seua pròpia *Poètica*: l'autèntica lectura no és escoltar passivament un monòleg, sinó que constitueix un diàleg silencios. I permeteu-me interpretar aquest *silenciós*, no en el sentit d'un diàleg *en silenci*, sinó com un diàleg *entre dos*

ESTRONCAR EL SOROLL

silencis, el de l'autor i el de cada lector. Un diàleg entre el poeta —que, com va dir Villangómez, aconsegueix anomenar “una illa de silenci, atapeïda i fonda” i rescatar-la d'aquesta manera per a tothom— i els lectors que gràcies a ell poden identificar d'alguna manera un silenci seu, abans inexpressat i ara compartible.

En començar la lectura constatarem que el nostre poeta sap que comparteix els seus silencis i la seua veu. Ho explica, per exemple, a un dels primers poemes del recull *Illa* (1977), titulat, precisament, *Serà el silenci d'altri*:

Damunt les tènues sines
fumejades de la Història
deixo reposar la barca.

Algú serà l'hereu d'aquesta aurora
que anunciem amb les paraules.

Cap mordassa faci callar
la nostra veu esdevinguda
també la veu dels altres.

Molt més endavant, ja dins l'aplec titulat *Retorns* (1980-85), trobam encara ben viva aquesta idea. Així ho expressa la segona part del poema *Cercles*:

2

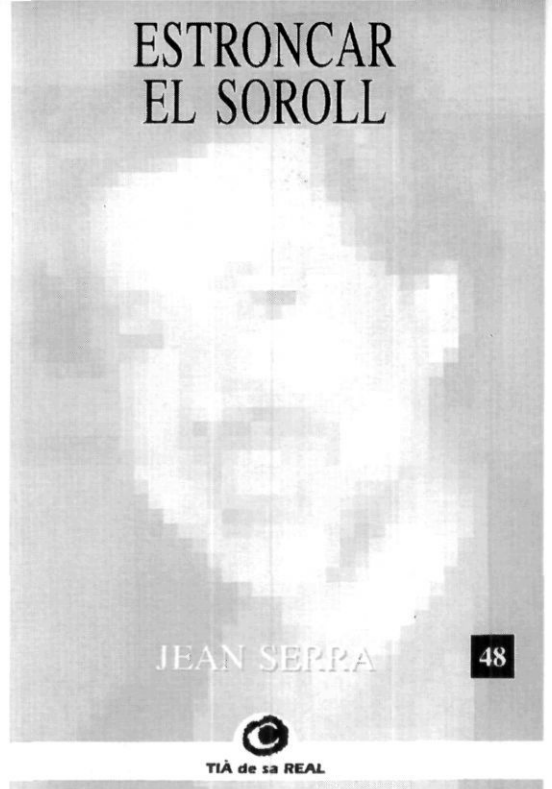
Si baixes a les profundes
aigües del son a traficar amb els peixos
de la memòria,
t'adonaràs que cadascú
s'assembla a la gota
d'aigua que enclou
l'Univers. Que cadascú
és el silenci
de les estrelles, la música
del temps. Que cadascú
és la gota que torna
al seu origen
i fermenta i dona voltes,
eternes voltes. Que cadascú
és ell mateix i tots els altres.

III

Amb aquest poema ens hem introduït també en una de les característiques més encertades i representatives, en la meua opinió, de la poesia de Jean Serra: la seua percepció gairebé oriental de la vida i de la naturalesa. Ben visible ja des dels mateixos *Poemes inicials* (1975-77), és atribuïble segurament a la fecunda lectura de Marià Manent, un dels grans traductors occidentals de poesia xinesa. No deixa de ser significatiu que Jean Serra, en la seua *Poètica*, ens recordi que, segons Manent, la poesia ens espera al cor del silenci.

Efectivament, Steiner ens fa veure la diferència que hi ha, en la valoració del silenci i la paraula, entre la civilització oriental i la nostra civilització d'arrels grecojudaiques. Per a nosaltres, la veritat, la realitat primordial, és allò que s'ha expressat per mitjà de la paraula, del *logos*, del Verb. Per als orientals, especialment en la tradició contemplativa,

Portada
del
darrer
llibre de
Jean
Serra,
publicat
dins la
col·lecció
Tià de sa
Real.

el llenguatge sols pot expressar una petita part de la realitat més autèntica: la major part de la veritat resta en el silenci, encara inefable, venerat com una manifestació de l'eternitat.

Nascuda en aquest concepte reverencial del silenci, la poesia oriental —i la del nostre Jean Serra en moltes ocasions— treballa amb les més tènues sensacions sonores i les entrellaça sàviament amb espais de silenci poètic, que les evocacions del lector s'encarreguen d'omplir de sentits, i sobre els quals els sons més lleus adquireixen per contrast una profunditat extraordinària. Ho veurem en alguns petits versos de l'*Arqueta d'Esther*, inclosa als *Poemes inicials*:

1

El seu pare li xiula una cançó
i ella s'adorm tranquil·la.

És de matinada,
i el fred hivernenc
davalla de la muntanya.

Quines notícies duu
l'alba naixent?

11

Estranyes cançons
porta el vent
aquest vespre de paper.

Damunt l'horitzó
es veuen figures dibuixades
per nens com tu.

Batega el meu cor
contra el cel
dels teus ulls.

I s'esmicola
la sentor
de les hores.

Hi ha ocasions en què la simple cançó d'un ocell sobre el silenci pareix una imatge de l'instant present sobre la infinitud del temps:

El teu vespre

L'etern ventall
del vespre etern

en el teu front
neix i mor i neix.

Sí,
els ocells,
al balcó
rompen els silencis:
perquè m'agrada
com acluques
els ulls
al fons del temps.

IV

A vegades, però, el silenci es presenta en la poesia de Jean Serra d'una manera angoixant, com un significat profund encara inexpressat per la veu poètica. M'ha semblat especialment gràfica en aquest sentit la imatge del llaüt, tal com apareix a dos poemes del recull *Illa*:

El llaüt

Aquest port quiet, acollidor,
va veure marxar el llaüt...

Una cançó de silenci cantaven
(d'esperances i sospirs callats).

Les llàgrimes reprimides
impedeixen als ulls dels merlets
esguardar l'ombra, i es romp,
la nit, en un esglai d'amor tràgic.

Del llaüt

Terra, roques; eternes aigües.
El cor, un llaüt lluny de cala.
Aram, crepuscle, il·lusions derrocades.
De l'ombra en veu la inquietud,
el silenci prolongat i esferidor.

Certament, no tots els silencis —ni en la vida en general, ni en la poesia de Jean Serra— són silencis eloqüents, carregats de significació i de força evocadora. Ell mateix ens diu, en el primer dels poemes en prosa que tanquen aquest llibre, que "Hi ha el silenci de la vida i el silenci de la mort. Hi ha el vent garlant amb els xiprers".

En ocasions els silencis són buits, foscos, deserts. I alçar la veu o escoltar-la resulta terriblement difícil. És un silenci dur com una pedra foguera. Aquesta és l'experiència que ens transmet el poema *Com un silenci fred*, del recull *Memòria trencada* (1977):

És devora tu que trobo amorós recer.
Per ventura espero que el temps
s'aturi? Si emmudeixo, veuré
el sol lluir damunt les pites?

Obaga terra, aquesta. Vells camins
que guarden, eterns llurs secrets.
La teva veu enmig dels arbres alçada,
com un silenci fred emet espurnes.

V

La paraula poètica és tremendament exigent. No és perquè sí que Rilke aconsellava en les seues *Cartes a un jove poeta* que només escrivíssim quan l'impuls d'escriure es tornàs completament incontenible. Si algú pot viure sense escriure, deia, és que no és un poeta.

Jo sempre he admirat la claredat del signi poètic de Jean Serra: ell no podia viure, evidentment, si no escrivia. I ha viscut per a escriure. Ell ha sabut cultivar els silencis més difícils i fer-los compartibles al llarg dels vint anys que aproximadament separen els primers poemes del moment actual, Jean Serra s'ha construït amb tenacitat un sòlid conjunt de silencis amb nom, a recer del soroll, i que ara tenim a la nostra disposició.

I la veritat és que no manquen motius per caure en el soroll o en el silenci desert. Alguns escriptors, ens recorda Steiner, han callat perduts en la immensitat del silenci d'una nit escollida i inexpressable, com Hölderlin. Altres han abandonat la poesia, com va fer Rimbaud, per llançar-se a l'acció sense reserves. També n'hi ha que han emmudit davant de les atrocitats humanes, convençuts que la paraula poètica segons en quin context esdevenia una indecència.

Ara tots estam amenaçats per una altra classe de silenci, com dèiem al començament: la inundació de trivialitats sorollosament atractives que ens envolta pot arribar-nos a fer perdre el contacte amb el diàleg entre silencis que constitueix la poesia i, en general, tota creació artística. Podem tornar-nos sords de tanta remor. Aquest seria el pitjor dels silencis, perquè —com diu Steiner— el record de la paraula perduda el faria doblement clamorós i desesperat.

Saber trobar el nom d'algun dels nostres silencis, com Jean Serra; saber compartir amb els escriptors com ell algun silenci, llegint en calma les seues obres; poder-nos reunir com avui per celebrar junts la força creativa... tot això ens fa sentir optimistes encara i capaços d'estrancar el soroll. Que mai no ens passi, ni a cadascun de nosaltres, ni als eivissencs o als catalans en conjunt, ni a la humanitat sencera, com a un poeta llatí decadent, del qual Steiner cita uns versos que diuen:

De tant callar he perdut la musa
i Apol·lo no fa esment de mi:
així Amiclea, en callar els seus habitants,
va fondre's en el silenci.

ISIDOR MARÍ
Eivissa, 2 d'agost de 1996